

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “ศักยภาพของชุมชนไทลื้อในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศกรณีศึกษาบ้านดอนมูล อำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว ศึกษากระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และวิเคราะห์ถึงศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องหรือมีความสัมพันธ์กับทรัพยากรการท่องเที่ยว อีกทั้งกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน ซึ่งเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนและได้แนวทางในการเสริมสร้างและพัฒนาความเข้มแข็งของศักยภาพชุมชน ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และชุมชนท้องถิ่นอื่นๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนในการจัดการพื้นที่ของตนเอง และเพื่อให้การจัดการของชุมชนนั้นดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย ที่ผสมผสานกันระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ และวิธีการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเน้นวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ จากการสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม กับกลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มชาวบ้าน อีกทั้งบุคคลหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนไทลื้อบ้านดอนมูล โดยผู้วิจัยได้วิเคราะห์เนื้อหาทำไปพร้อมกับการเก็บข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ส่วนวิธีการศึกษาเชิงปริมาณนั้นใช้แบบสอบถามนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน นอกจากนี้ยังอาศัยการศึกษาจากเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อศึกษาคด้วย

ผู้วิจัยจึงสรุปเนื้อหาผลการศึกษาวิจัย ได้ดังนี้

- 5.1 สรุปผลการศึกษา
- 5.2 อภิปรายผลการศึกษา
- 5.3 ข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการศึกษา

ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาดำเนินการตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย คือ สภาพบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน และวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ดังนี้

5.1.1 สภาพบริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากสภาพบริบทของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำ จึงมีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ดังนั้นอาชีพดั้งเดิมของชาวไทลื้อมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติและส่วนหนึ่งต้องพึ่งพิงป่า โดยเฉพาะป่าต้นน้ำเป็นแหล่งต้นน้ำหรือน้ำซับ จึงมีกฎเกณฑ์ที่เข้มงวดต่อการรักษาป่า เอื้อต่อการอนุรักษ์ผืนป่าให้คงความอุดมสมบูรณ์ โดยชาวบ้านยังคงดำรงชีวิตอย่างมีดุลยภาพกับธรรมชาติพร้อมกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสมดุลและใช้ประโยชน์ร่วมกันในระยะยาว จึงก่อให้เกิดแนวคิดในการอนุรักษ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนกลายเป็นศูนย์กลางในการศึกษาดูงานมากขึ้น และด้วยสภาพสังคมเกษตรกรรมแบบดั้งเดิม ซึ่งชาวบ้านผูกพันกับอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการถือครองที่ดินสืบทอดตามบรรพบุรุษที่ได้แบ่งให้ลูกหลานทำกินต่อจากตนเอง แม่น้ำสายหลักที่ใช้ในการเพาะปลูกคือแม่น้ำน่าน และลำน้ำยังเป็นแหล่งน้ำที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบชลประทานพื้นบ้าน โดยมีองค์กรเหมืองฝายควบคุมดูแลวิธีการจัดการน้ำ เพื่อนำมาใช้ประโยชน์ในระบบการผลิตของชาวบ้าน มีระบบการแบ่งปันน้ำให้คนในชุมชนอย่างเป็นธรรมเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นข้อตกลงร่วมกันของสมาชิกทุกฝ่ายเดียวกัน

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของชุมชนนั้นเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านขึ้นอยู่กับรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรเป็นหลัก มีการปลูกข้าว พืชไร่ และพืชสวนต่างๆ เพื่อการยังชีพ ซึ่งต้องมีการพึ่งตนเองและร่วมมือกันก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมที่เชื่อมโยงคนในชุมชนเข้าหากัน แต่ในปัจจุบันระบบการผลิตของชุมชนเป็นการปลูกเพื่อการค้า จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพ แนวโน้มรายได้จากการเกษตรโดยเฉพาะการรับจ้างแรงงานเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการขยายตัวของเศรษฐกิจที่มีความเจริญทางเทคโนโลยีการเกษตร นอกจากนี้ยังมีการประกอบอาชีพทำหัตถกรรมเครื่องหวาย เครื่องจักสาน และการทอผ้าพื้นเมือง ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนเงินกองทุนหมู่บ้านจากโครงการจัดการลุ่มน้ำน่านตอนบน แสดงให้เห็นศักยภาพในการประกอบอาชีพของชาวบ้านว่า การส่งเสริม

ความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีชีวภาพ การพัฒนาการเกษตร และความรู้ด้านการพัฒนาอาชีพได้ทำให้เศรษฐกิจของชุมชนดีขึ้น ส่วนนอกฤดูการเกษตรนั้นชุมชนมีรายได้เสริมทั้งจากการเก็บหาของป่าต่างๆ ที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลมาจำหน่าย และรายได้จากการบริการนักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน เช่น การบริการที่พัก อาหาร การแสดงพื้นบ้านหรือฟ้อนรำ จำหน่ายสินค้าพื้นบ้านและของที่ระลึก เป็นต้น เนื่องจากชาวไทยลื้อบ้านคอนมูลมีขนบธรรมเนียมประเพณีสอดคล้องกับการดำรงชีวิตภายใต้วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตัวเอง ทั้งภาษาพูด การแต่งกาย การละเล่นพื้นบ้าน ความเป็นอยู่ อาหารพื้นบ้าน และขนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมาช้านาน จึงเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวอย่างยิ่ง ในด้านโครงสร้างทางสังคมกล่าวได้ว่าความเป็นอยู่ของครอบครัวอยู่ตามแบบสังคมไทยชนบทที่สร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน มีองค์กรทางสังคมภายในชุมชนที่มีหน้าที่ด้านต่างๆ เพื่อการดำรงอยู่ของชุมชนที่ไม่แตกต่างจากคนพื้นเมืององค์กรต่างๆ เหล่านี้ประกอบกันเป็นโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่สมาชิกทุกคนต่างมีบทบาทร่วมกัน โดยที่วัดยังคงเป็นศูนย์กลางในการพบปะของคนในชุมชน ชาวบ้านศรัทธาในพระพุทธศาสนาผสมผสานกับการนับถือผีที่เป็นความเชื่อดั้งเดิมมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทั้งนี้ชาวบ้านให้ความเคารพเชื่อฟังผู้นำคือ ผู้อาวุโส ผู้ใหญ่บ้าน และมีคณะกรรมการหมู่บ้านในการประสานงานและวางระเบียบแบบแผน รวมถึงเป็นผู้พิจารณาเมื่อมีปัญหาต่างๆ ของชุมชน

5.1.2 กระบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

ในแง่การท่องเที่ยวชุมชนชาวไทยลื้อบ้านคอนมูลเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรทางศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชาวไทยลื้อ อีกทั้งมีกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบบ้านพักชุมชน หรือ Homestay จึงทำให้เป็นหมู่บ้านที่มีกิจกรรมการท่องเที่ยวที่น่าสนใจอีกแห่งหนึ่งในเขตอำเภอท่าวังผา โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้ที่มาท่องเที่ยวได้รับองค์ความรู้ในแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนและเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างกัน ยิ่งไปกว่านั้นการท่องเที่ยวยังได้ช่วยส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจ เมื่อทราบว่ามียุทธศาสตร์จากสถานที่ไกลๆ เพื่อมาท่องเที่ยวและชื่นชมกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน นอกจากนี้ยังมีส่วนช่วยให้วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีหลายอย่างที่เลือนหายไปแล้วได้รับการเริ่มรื้อฟื้นขึ้นมาอีก แต่ก็เป็นไปได้เพราะความตั้งใจของชุมชนในการที่จะอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าไว้ให้คงอยู่สืบต่อไป โดยที่คนในชุมชนเองเกิดการรวมกลุ่มในการแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงาน เกิดรายได้จากการให้บริการการท่องเที่ยวและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งจะส่งผลให้คนในชุมชนเกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรและเอกลักษณ์

ความเป็นชาวไทลื้อไว้ยิ่งขึ้น ซึ่งการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนนั้น เป็นการดำเนินการที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาและหาแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ร่วมกับนักวิชาการที่มีความชำนาญในการจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นการสร้างความชัดเจนให้กับชุมชนที่จะดำเนินการจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนจะเรียนรู้ในการนำไปปฏิบัติหรือเป็นฐานข้อมูลในการจัดการการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

สำหรับรูปแบบและกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล ไม่เพียงแต่จะเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเท่านั้น แต่ยังเป็นลักษณะการผสมผสานการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ากับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร วิถีชีวิต วัฒนธรรม เนื่องจากความเหมาะสมของพื้นที่และทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งสามารถผนวกหรือผสมผสานวิถีชีวิตของชุมชน เพื่อสร้างความรู้และความเพลิดเพลินร่วมกัน โดยลักษณะของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนที่ผ่านมานั้น สามารถแบ่งรูปแบบการท่องเที่ยวออกเป็น 4 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก กลุ่มนักท่องเที่ยวอิสระ กลุ่มที่สอง กลุ่มองค์กรชุมชนหรือหน่วยงานที่เข้ามาศึกษาดูงาน กลุ่มที่สาม กลุ่มนักเรียน นักศึกษา นักวิชาการ และนักวิจัย และกลุ่มที่สี่ กลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีไกด์นำเที่ยว โดยกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แต่ละกลุ่มได้ร่วมกิจกรรมกับชุมชนนั้น ก็เป็นไปตามแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งมีทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และกิจกรรมการท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม สำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานที่จำเป็นต่อการท่องเที่ยว และสาธารณูปโภค สาธารณูปการต่างๆ จัดได้ว่ามีความพร้อม ตั้งแต่การคมนาคมอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองน่าน และยังเป็นศูนย์กลางเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอท่าลี่ สภาพของเส้นทางเชื่อมต่ออำนวยความสะดวกเดินทางเข้าถึงได้ทุกฤดูกาล ภายในชุมชนมีระบบไฟฟ้า การประปา การโทรคมนาคม การสาธารณสุข ร้านค้าต่างๆ นอกจากนี้ยังได้จัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน เป็นสถานที่ศึกษาข้อมูลการท่องเที่ยว และบ้านพักชุมชนแบบ Homestay

จากการที่ชุมชนดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จึงทำให้ชุมชนเริ่มเป็นที่รู้จักแพร่หลายมากขึ้น แหล่งข้อมูลส่วนใหญ่ทราบจากการแนะนำของเพื่อนหรือคนรู้จักที่เคยเดินทางเข้ามาชุมชนแล้ว โดยเป็นการเดินทางมาเพื่อศึกษาดูงานขององค์กรชุมชนเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณี วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของคนในชุมชน และเพื่อท่องเที่ยวพักผ่อน ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีภูมิลำเนาอยู่ต่างจังหวัด ดังนั้น จึงต้องใช้เวลาในการสำรวจพื้นที่สภาพแวดล้อมและศึกษาชุมชน มีการสนทนากลุ่มพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเรียนรู้ระหว่างกัน และได้ที่พักค้างแบบบ้านพักชุมชน หรือ Homestay จากผลการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ผู้ให้ข้อมูลให้ความสนใจมากที่สุด

คือแหล่งอนุรักษ์พันธุ์ปลาแม่น้ำน่าน ส่วนกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือการศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ วัฒนธรรม ประเพณีชาวไทลื้อ และการได้มาชมบ้านไทลื้อ (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) ซึ่งจัดเป็นบ้านพักรอรับนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักค้างคืน ส่วนผลการศึกษาความคิดเห็นที่มีต่อสภาพแวดล้อมของชุมชน ทั้งในด้านสภาพแวดล้อมกายภาพและสิ่งแวดล้อม และด้านโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนนั้น ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าอยู่ในระดับดี ส่วนผลการศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการได้รับบริการต่างๆ ของชุมชน ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากทุกประเด็นคือ ด้านการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชน ด้านการบริการที่ได้รับ ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน อย่างไรก็ตามผู้ให้ข้อมูลได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลว่า ควรพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวโดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวและคนในชุมชนทุกกลุ่ม อีกทั้งควรสร้างบ้านพักชุมชนเพิ่มเติมโดยให้มีความกลมกลืนกับธรรมชาติเช่นเดียวกับบ้านไทลื้อที่มีอยู่เดิม และให้ชุมชนคงรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวไทลื้อไว้สืบต่อไป

5.1.3 ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลมีศักยภาพทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตชุมชน ซึ่งสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเชิงเกษตร เชิงประวัติศาสตร์ เชิงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน ในด้านศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยววนั้น สิ่งสำคัญของทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน คือการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศสิ่งแวดล้อม ชุมชนมีการฟื้นฟูและป่าอนุรักษ์ป่าต้นน้ำชุมชน และแปลงปลูกไม้ป่าพื้นบ้านอาหารชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอยู่ในสภาพชนบทเกษตร มีแปลงปลูกพืชแบบผสมผสาน โดยอาศัยแหล่งน้ำระบบชลประทานพื้นบ้านจากลำน้ำย่าง และแหล่งน้ำธรรมชาติจากแม่น้ำน่านไหลผ่าน จึงมีแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งอยู่บริเวณเดียวกับวัดไทลื้อเก่าแก่ ลานจัดกิจกรรมชุมชน อนุสาวรีย์เจ้าหลวงเมืองลำ และบ้านไทลื้อ (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) ความเชื่อมโยงของแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวเหล่านี้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

จากการมีแหล่งทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลายดังกล่าว ประกอบกับมีกลุ่มที่มาศึกษาดูงานและนักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวจำนวนเพิ่มมากขึ้น จึงเกิดแรงจูงใจริเริ่มดำเนินการจัดการท่องเที่ยวขึ้น ซึ่งชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของฐานรองรับการท่องเที่ยว โดยมีการพัฒนาตนเองให้เป็นศูนย์กลางเชื่อมโยงระหว่างนักวิชาการที่มีความรู้เรื่องกระบวนการท่องเที่ยว และหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ในด้านปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชน

เป็นผู้ดำเนินการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะแบบกลุ่มองค์กรท่องเที่ยว ประกอบด้วยสมาชิกของชุมชนที่สนใจเข้าร่วมดำเนินกิจกรรมและบริหารจัดการการท่องเที่ยว ส่วนระเบียบวิธีและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว จะมีการแบ่งเป็นกลุ่มๆ กำหนดภาระแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างชัดเจน และแยกเป็นแต่ละฝ่ายรับผิดชอบในงานแต่ละด้าน

สำหรับศักยภาพในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลนั้น พบว่า การที่ชุมชนมีการจัดการป้องกันและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง เมื่อชุมชนริเริ่มจัดตั้งองค์กรการท่องเที่ยวขึ้น ต่างมีส่วนร่วมในการจัดการ ทั้งผู้ที่มีตำแหน่งหน้าที่ในองค์กร และชาวบ้านทั่วไปที่ไม่ได้มีตำแหน่งเป็นทางการในการบริหารจัดการองค์กรดังกล่าว ซึ่งต่างมีความรู้สึกเป็นเจ้าของและร่วมกันปฏิบัติ ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อกิจกรรมภายใต้ความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพของชุมชนในการบริหารจัดการ แต่อย่างไรก็ดีในการดำเนินงานก็ยังคงมีการประสานงานกับหน่วยงาน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นการเรียนรู้ระหว่างชุมชน และเพิ่มพูนความรู้ สร้างประสบการณ์ในการบริหารจัดการในด้านต่างๆ โดยการเชื่อมโยงเครือข่ายทางการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ทั้งในเรื่องการจัดการกลุ่มองค์กรชุมชน เครือข่ายด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และเครือข่ายทางด้านการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนออกไป จากแหล่งที่อยู่ใกล้เคียงบริเวณเดียวกันสู่เครือข่ายการท่องเที่ยวในวงกว้างมากขึ้น ขณะเดียวกันเครือข่ายจะช่วยประชาสัมพันธ์ชุมชนต่อไปด้วย

จากการศึกษาวิจัยทำให้ทราบว่า ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลมีความต้องการให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์ส่วนรวมที่ชุมชนจะได้รับ โดยเฉพาะการที่คนในชุมชนได้ร่วมมือแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานร่วมกัน ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน ทั้งนี้จากสถานการณ์ท่องเที่ยวที่ผ่านมา การที่มีนักท่องเที่ยวหรือคณะองค์กรชุมชนต่างๆ ที่มาศึกษาดูงานได้ทำให้ชุมชนเกิดความตระหนัก เกิดความรัก และหวงแหนชุมชนยิ่งขึ้น ซึ่งชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาศักยภาพของตนเองในการจัดการท่องเที่ยว โดยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการที่มีความรู้ได้เข้ามาช่วยเหลือแนะนำ เกี่ยวกับกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวที่ถูกต้องตามหลักการอนุรักษ์ประยุกต์ให้เหมาะสมและเข้ากับพื้นที่ โดยไม่ทำลายเสียหายหรือมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

5.2 อภิปรายผลการศึกษา

การอภิปรายผลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยใช้หลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัย จากการรวบรวมวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องที่ได้ศึกษาค้นคว้ามาเพื่อสนับสนุนการอภิปรายให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น สามารถอภิปรายผลการศึกษา ดังนี้

5.2.1 บริบทของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ความเป็นชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทลื้อ ที่ได้อพยพย้ายถิ่นมาจากเมืองลำ แคว้นสิบสองปันนา จึงกล่าวได้ว่าชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลเคยเป็นชุมชนโบราณ โดยมาตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตอำเภอท่าวังผา จังหวัดน่าน มากกว่า 200 ปี แล้ว ในอดีตอยู่ภายใต้การปกครองของเจ้าหลวงอาณาจักรล้านช้างหรือเจ้าหลวงเมืองลำ โดยจัดการดูแลปกครองอย่างอิสระและกำหนดระบบองค์กรในชุมชนกันเอง สามารถสร้างชุมชนอยู่ร่วมกันบนพื้นฐานทางวัฒนธรรมของความเป็นเชื้อสายเดียวกัน ที่มีความสัมพันธ์แบบจารีตกับชาวบ้านในระบบเครือญาติ ดังที่ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา (2537 : 40) ได้กล่าวถึง ตำนานระดับหมู่บ้านที่โยงประวัติศาสตร์การบุกเบิก การคิดใคร่ครวญทางปรัชญา การเลือก การต่อสู้ และการสืบทอดความชอบธรรมต่างๆ ตามสายตาของชุมชนอย่างอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของชุมชนกำหนดให้ชาวบ้านมีพื้นฐานบุคลิกมีความเชื่อมั่น มีวัฒนธรรมประเพณี ตลอดจนมีทางเลือกในชีวิตพื้นฐานของชุมชนตนเอง

การเข้าไปตั้งหมู่บ้านในพื้นที่แห่งใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติทั้งที่ดิน ป่าไม้ และแหล่งน้ำ ข่อมมีการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากธรรมชาติในการดำรงชีวิต ดังนั้นอาชีพดั้งเดิมของชาวไทลื้อบ้านคอนมูลจึงมีวิถีชีวิตที่ใกล้ชิดผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เห็นได้จากการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มใกล้แม่น้ำหรือแหล่งน้ำ ทั้งนี้เพราะสะดวกต่อการครองชีพและการเกษตรกรรม นอกจากจะใช้เป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคแล้ว ยังใช้เป็นแหล่งอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ อันเป็นสิ่งชักนำให้คนในชุมชนเกิดการบริหารทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพราะเป็นประโยชน์สาธารณะของชุมชน นอกจากนี้การจัดการและพัฒนาให้ป่าต้นน้ำมีศักยภาพฟื้นฟูตัวเองได้ตามธรรมชาติ โดยปลูกเสริมไม้มีค่าของท้องถิ่นให้สามารถฟื้นตัว และพัฒนาการเจริญเติบโตไปสู่ความเป็นป่าธรรมชาติที่สมบูรณ์ได้เร็วขึ้น คนในชุมชนมีความตระหนักในการแก้ปัญหา เพื่อสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นระหว่างสิ่งแวดล้อมกับการพัฒนาและบรรลุถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อเอื้อผลประโยชน์อย่างเพียงพอที่จะตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

คนในชุมชนจึงมีวิธีการผลิตอย่างสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สามารถจัดการระบบการผลิตและทรัพยากรรอบตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ ไทลื้อ และภูมิปัญญา ความรู้ในด้านต่างๆ มาอย่างต่อเนื่อง ดังที่ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ (2526 : 32-33) กล่าวว่าสังคมใดสังคมหนึ่งที่สามารถพัฒนาได้ดั่งนั้น จำเป็นต้องมีปัจจัยสนับสนุนด้านศักยภาพของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนที่สามารถนำมาเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่นเดียวกับแนวคิดต้นแบบการพัฒนาของสมเด็จพระพรตพระราชสุตา สยามบรมราชกุมารี (อ้างถึงใน สัจญา สัจญาวิวัฒน์, 2543 : 80-87) เกี่ยวกับหลักพัฒนาประการหนึ่งที่จะช่วยสร้างความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืนได้ คือการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นจากบริบทที่ใกล้ชิดตัว ทำให้ชาวบ้านเกิดการพึ่งตนเองมากที่สุด และสามารถที่จะวางแผนการใช้ทรัพยากรที่พอดี โดยชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชนอันจะก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับประโยชน์จากการพัฒนา (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543 : 138-139)

ในมิติทางวัฒนธรรม การมีขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม อันเป็นวิถีชีวิตที่ใช้ในการดำเนินชีวิต ทั้งความเชื่อ ภาษาพูด การแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ ซึ่งเป็นที่น่าสนใจของกลุ่มบุคคลภายนอก จากเอกลักษณ์เฉพาะเหล่านี้ได้มีการสืบทอดต่อกันมาในลักษณะของศิลปวัฒนธรรมความเป็นอยู่และวิถีชีวิตท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งลักษณะความโดดเด่นนี้ประกอบกับการรักหวงแหนวัฒนธรรมความเป็นอยู่และวิถีชีวิตท้องถิ่น ทำให้สามารถสืบทอดต่อกันมาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการแสดงออกมาในรูปของการประกอบพิธีกรรม และในทางจิตวิญญาณคือสมาชิกของชุมชนมีความเชื่อต่อสิ่งสูงสุดร่วมกัน จึงทำให้รู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน มีความรู้สึกผูกพันกับชุมชน และสมาชิกในชุมชนมีความรักใคร่สามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้ความช่วยเหลือแบ่งปันระหว่างกัน (อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์, 2540 : 44) ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลเป็นชุมชนที่มีจิตวิญญาณ (Spirituality) อาจแสดงถึงความจงรักภักดีต่อชุมชน ความรู้สึกเป็นเจ้าของหวงแหน มีสิ่งยึดเหนี่ยวร่วมกัน เห็นได้จากการที่คนในชุมชนมีความเชื่อในเรื่องผี (Animism) การประกอบพิธีกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการเคารพนับถือบรรพบุรุษคือ พิธีกรรมบวงสรวงดวงวิญญาณเจ้าหลวงเมืองลำ ซึ่งเป็นพิธีที่เกี่ยวเนื่องกับความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทลื้อ ดังนั้นทางชุมชนจึงไม่มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์กระจายออกไปภายนอกมากนัก เพราะถือเป็นการผิดศีลเก่า ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า “คนในไม่ให้ออก คนนอกไม่ให้เข้า” หมายถึงว่าในช่วงระยะ 3 วันที่มีการประกอบพิธี ถ้าไม่จำเป็นชาวบ้านจะไม่ออกจากหมู่บ้านไปไหน และจะไม่ให้บุคคลภายนอกเข้าออกหมู่บ้าน ยกเว้นแต่ว่าจะเข้ามาร่วมพิธีกรรมก่อนที่จะเริ่มประกอบพิธี

เนื่องจากชาวบ้านมีความเชื่อว่าหากผู้ใดทำผิดฮีดเก่าอาจจะมีภัยได้รับเคราะห์ต่างๆ (นายบุญยัง คำวง, สัมภาษณ์ : ธันวาคม 2545 - มกราคม 2546) ในขณะที่ รัตนพร เศรษฐกุล (2538 : 46-47, 58) ได้ตั้งข้อสังเกตสำหรับพิธีเลี้ยงผีเจ้าหลวงเมืองลำปาง ถูกเปลี่ยนชื่อเป็นพิธีบวงสรวงดวงวิญญาณ เจ้าหลวงเมืองลำปาง คือความพยายามที่จะรักษาและฟื้นฟูเอกลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเองเพื่อให้เกิดความขลังขึ้น จึงมีการเอาขั้นตอนการประกอบพิธีกรรมดั้งเดิมขึ้นมาใช้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการฆ่าสัตว์สังเวทก็มีการรื้อฟื้นขึ้นมาอีก เพื่อตอบสนองต่อความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในแง่ที่เป็นที่พึ่งทางจิตใจของคนในสังคมที่ขาดความมั่นคง ขาดความเชื่อมั่นในตนเอง หันไปหาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ช่วยเหลือ มีการสร้างรูปปั้นหรืออนุสาวรีย์เจ้าหลวงเมืองลำปางอย่างถาวร ในอีกแง่หนึ่งประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เหล่านี้เริ่มเป็นจุดขายของการท่องเที่ยว มีส่วนทำให้เกิดการพัฒนาทางเศรษฐกิจของหมู่บ้านได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถส่งเสริมและนำการท่องเที่ยวเข้ามาสู่หมู่บ้าน ทำให้สามารถขายผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นได้มากขึ้น ดังจะเห็นได้จากการได้อนุญาตให้นักท่องเที่ยวเข้ามาชมพิธีกรรม ซึ่งในปัจจุบันผู้ร่วมพิธีไม่ได้มีเพียงชาวบ้านเท่านั้น แต่มีสื่อมวลชน นักวิชาการ นักท่องเที่ยว และผู้สนใจทั่วไปด้วย

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม เป็นองค์ประกอบหลักที่สำคัญอย่างยิ่งของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แหล่งทรัพยากรเหล่านี้อาจมีสภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยว และมีการใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ อยู่แล้ว หรือเป็นแหล่งธรรมชาติหรือแหล่งวัฒนธรรม ที่มีศักยภาพในการนำมาใช้ประโยชน์เพื่อการท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2544 ก : 16) ดังนั้นองค์ประกอบด้านพื้นที่จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญของการท่องเที่ยวที่มีพื้นฐานอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ก็ต่อเมื่อวางอยู่บนแนวคิดที่เน้นความสำคัญของการผสมผสานของจุดมุ่งหมายของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการปรับตัวของชุมชนเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น โดยให้ความสำคัญกับมิติของการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกของชุมชนในฐานะเป็นกระบวนการทางสังคมที่ชุมชนท้องถิ่นมีความพยายามในการปรับตัว ภายใต้บริบทของสภาวะการเปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างดุลยภาพระหว่างการผลิต ในภาคเกษตรกรรม และการประกอบอาชีพของชาวบ้านที่ผูกโยงกับฐานทรัพยากรของชุมชน (สินธุ์ สโรบล, 2545 : 38-39)

5.2.2 กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยชุมชน

การดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในชุมชน อันหมายรวมถึงแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน กิจกรรม

และวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ซึ่งชุมชนได้ดำเนินการจัดการพัฒนา รวมทั้งทำการอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ดังที่ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา (2542 : 83 - 87) กล่าวว่าทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงทรัพยากรจากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ให้ดีขึ้น เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยือน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวควบคู่กันไป

แนวคิดในการรวมกลุ่มดำเนินการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนเกิดขึ้น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในหมู่บ้าน กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นแกนในการหล่อหลอมความเป็นชุมชน สร้างความสามัคคีในชุมชน เพื่อถ่ายทอดแก่นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเยือน ได้รับทราบถึงทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากร และทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งในแง่ของภูมิปัญญาท้องถิ่น ความเป็นชุมชน ระบบคิด วัฒนธรรม ซึ่งโอกาสของการแลกเปลี่ยนระหว่างคนในชุมชนกับนักท่องเที่ยว หรือผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงาน มีผลให้ชุมชนเกิดความภูมิใจในทุนที่ตนมีอยู่ เกิดพลังเพื่อการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนจึงทำอย่างมีระบบ มีขั้นตอน โดยเริ่มจากศึกษาสภาพด้านพื้นที่และฐานความต้องการของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ที่เกิดจากจิตสำนึกภาคภูมิใจและห่วงใยทรัพยากรทางธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นมรดกสร้างสมสืบต่อกันมาจนถึงตนซึ่งเป็นหน้าที่อันพึงกระทำในการรักษาไว้ จึงให้ความร่วมมือกันในการจัดการท่องเที่ยว ภายใต้หลักการที่ว่าคนที่ดูแลรักษาทรัพยากรย่อมสมควรได้รับผลประโยชน์จากการดูแลนั้น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจึงเป็นการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ ให้มีลักษณะเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาอย่างเข้มข้มยิ่งขึ้น โดยเน้นการรักษาสภาพความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า สายน้ำ ฝูงปลา นก และสัตว์ป่า ไว้ให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชม และชุมชนได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการท่องเที่ยว ในขณะที่เดียวกันมีการกระจายผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวออกไปในวงกว้าง เพื่อให้สมาชิกของชุมชนทั้งหมดได้รับอานิสงค์จากการท่องเที่ยวโดยตรง (ยศ สันตสมบัติ และคณะ, 2544 : 8)

ดังนั้นจุดที่น่าสนใจทั้งในทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว จึงเป็นการสื่อความหมายในสิ่งที่ชาวบ้าน มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีธรรมชาติเป็นสิ่งที่สะสมและรวบรวมเอาไว้ในระบบนิเวศต่างๆ ซึ่งการเข้าใจภูมิปัญญาดังกล่าวมีความจำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจระบบของธรรมชาติ โดยความเข้าใจนั้นอยู่ในรูปแบบของการศึกษาทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ การนำเอาองค์ความรู้จากธรรมชาติมาใช้ในการจัดการทรัพยากรชีวภาพในรูปแบบของภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็นเวลานานแล้ว การศึกษาชนิดและลักษณะของสิ่งมีชีวิตซึ่งมีความสำคัญในแง่ที่เป็นฐานต่อยอดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของ

มิ่งสรรค์ ขาวสอาด และคณะ (2545 : 210) ที่พบว่าความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนยังสามารถนำมาสร้างแนวทางเสนอขายสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นการขายแนวความคิด (Theme) ที่เป็นเรื่องราวในอดีตของชุมชน เช่น เรื่องราวการอพยพและการตั้งถิ่นฐานในอดีตกว่า 200 ปี ความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมของชุมชน เป็นต้น เนื่องจากประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจของชุมชน สามารถที่จะนำเสนอเป็นการศึกษาหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความเป็นมาของกระบวนการ ความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีต ซึ่งเป็นจุดสำคัญทางการท่องเที่ยวที่น่าศึกษาค้นคว้า ทำให้สามารถขายเข้ากับนักท่องเที่ยวได้หลายกลุ่ม แต่ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาสินค้าและบริการรวมกันเป็นกลุ่ม มีระบบการจัดการและบุคลากรในระดับที่เหมาะสม และต้องลงทุนเพิ่มเติมอีกเป็นระยะๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนหลายกิจกรรมสามารถสอดแทรกการสื่อความหมายธรรมชาติ ให้ความรู้ความเข้าใจรวมถึงการสร้างความตระหนักแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี ในเรื่องการสื่อความหมายหรือการอธิบายเกี่ยวกับข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชน นักท่องเที่ยวได้ให้คำแนะนำว่าทางชุมชนควรให้ชาวบ้านกลุ่มต่างๆ ได้มีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลอธิบายแหล่งท่องเที่ยวมากขึ้น ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างบทบาทของชาวบ้าน เนื่องจากผู้นำชุมชนเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการต้อนรับโดยตรงอยู่แล้ว

หากมองในบริบทที่ยึดเอาชุมชนเป็นฐานแล้ว ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวและผู้บริหารจัดการการท่องเที่ยว ซึ่งมีได้มองเพียงแค่การตอบสนองความต้องการพักผ่อนของนักท่องเที่ยว โดยการให้บริการและเอื้ออำนวยความสะดวก แต่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืนโดยชุมชนเป็นงานตามแนวคิดที่ได้มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนร่วมกัน สร้างรูปแบบร่วมกับชุมชน ได้ให้ความสำคัญของการเรียนรู้แลกเปลี่ยนเอกลักษณ์ที่สำคัญ นักท่องเที่ยวไม่เพียงแค่ออกไปเที่ยวบ้านเท่านั้น แต่ยังสามารถเรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นด้วย ดังจะเห็นได้จากการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทลื้อ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการสานต่อให้มีความชัดเจนมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการรวบรวมสิ่งข้าวของเครื่องใช้พื้นบ้าน เครื่องมือประกอบการดำรงชีวิตในอดีตมาจัดแสดงไว้ที่บ้านไทลื้อ และการให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมไทลื้อด้วยตนเอง เช่น การรับประทานอาหารพื้นบ้าน เครื่องดื่มสมุนไพร การพักในบ้านไทลื้อแบบดั้งเดิม การใส่เสื้อผ้าไหมไทลื้อ เป็นต้น โดยเฉพาะกิจกรรมหลายอย่างที่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมดั้งเดิมได้ถูกถ่ายทอด และฟื้นฟูขึ้นมาใหม่สู่คนยุคปัจจุบัน เช่น พิธีกรรม ภาษาไทลื้อ การแต่งกายไทลื้อ การละเล่นและดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น ซึ่งในความเป็นจริงแล้วการท่องเที่ยวสามารถทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่น และทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนการถ่ายทอดสู่นักท่องเที่ยวได้ ดังนั้นการจัดหารูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยว จะสามารถยกระดับการท่องเที่ยวของชุมชนให้มีคุณภาพได้ ดังที่ นำชัย ทนผล และคณะ (2543) ระบุว่ากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศนั้น

ควรเป็นกิจกรรมที่ให้โอกาสแก่นักท่องเที่ยวได้สัมผัสกับธรรมชาติ และวัฒนธรรมบนพื้นที่โดยไม่มี การตัดแปลงกิจกรรมต้องเน้นการเรียนรู้ ศึกษาแบบนิเวศอย่างมีประสิทธิภาพ การบรรยายโดยมัคคุเทศก์ท้องถิ่น หรือการเข้าศึกษาเรียนรู้การประกอบอาชีพเกษตรของชาวบ้าน นอกจากนั้น การพักแรมแบบ Homestay จะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไปเยือนมากขึ้น จากการศึกษานักท่องเที่ยวแบบพักค้างคืนที่ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลพบว่า แต่ละกลุ่มมักมีความสนใจที่จะพักอยู่ร่วมกันที่บ้านไทลื้อ(ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน) มากกว่าที่จะแยกกันไปพักบ้านชาวบ้าน ในขณะที่บทวิเคราะห์ของ เสรี พงศ์พิศ (2546) สรุปว่าการสร้างบ้านพักให้นักท่องเที่ยวแยกออกเป็นสัดส่วนสร้างอยู่ใกล้ๆ บ้านของชาวบ้าน ในทำเลที่สามารถมองเห็นทิวทัศน์และวิถีชีวิตของชุมชน เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความต้องการสัมผัสกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน ภายได้สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านที่ใกล้ชิดธรรมชาติ ในลักษณะที่มีความเป็นส่วนตัว สะดวก ปลอดภัย และได้สัมผัสวิถีชีวิตคนไทยในวิถีชุมชนแม้จะเป็นเพียงการจำลองก็ตาม สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ถึงตลาดการท่องเที่ยวของ มิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ (2545 : 219) ที่ว่าแนวโน้มนักท่องเที่ยวโดยทั่วไป มักพอใจที่จะพักรวมกันมากกว่าแยกกันไปพักตามบ้าน ดังนั้นในที่สุดจะเกิดแนวโน้มของการพักแบบ Guest House ในชุมชนมากกว่าจะเป็นการพักตามบ้านแบบ Homestay ดังนั้นจุดที่น่าสนใจทั้งในทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมของชุมชน รวมทั้งการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว จึงเป็นการสื่อความหมายในสิ่งที่ชาวบ้าน มีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าใจถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีธรรมชาติเป็นสิ่งที่สะสมและรวบรวมเอาไว้ในระบบนิเวศต่างๆ ซึ่งการเข้าใจภูมิปัญญาดังกล่าวมีความจำเป็นที่จะ ต้องมีความเข้าใจระบบของธรรมชาติ โดยความเข้าใจนั้นอยู่ในรูปแบบของการศึกษาทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพ การนำเอาองค์ความรู้จากธรรมชาติมาใช้ในการจัดการทรัพยากรชีวภาพในรูปแบบของภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็นเวลานานแล้ว การศึกษาชนิดและลักษณะของสิ่งมีชีวิต ซึ่งมีความสำคัญในแง่ที่เป็นฐานต่อยอดเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป สอดคล้องกับการศึกษาของมิ่งสรรพ ขาวสะอาด และคณะ (2545 : 210) ที่พบว่าความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนยังสามารถนำมาสร้างแนวทางเสนอขายสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นการขายแนวความคิด (Theme) ที่เป็นเรื่องราวในอดีตของชุมชน เช่น เรื่องราวการอพยพและการตั้งถิ่นฐานในอดีตกว่า 200 ปี ความเชื่อและพิธีกรรมดั้งเดิมของชุมชน เป็นต้น เนื่องจากประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจของชุมชน สามารถที่จะนำเสนอเป็นการศึกษาหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ของชุมชน โดยแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความเป็นมาของกระบวนการความเป็นอยู่ของชุมชนในอดีต ซึ่งเป็นจุดสำคัญทางการท่องเที่ยวที่น่าศึกษาค้นคว้า ทำให้สามารถขายร่วมกับนักท่องเที่ยวได้หลายกลุ่ม แต่ทั้งนี้ต้องมีการพัฒนาสินค้าและบริการรวมกันเป็นกลุ่ม มีระบบการจัดการและบุคลากรในระดับที่เหมาะสม และต้องลงทุนเพิ่มเติม

อีกเป็นระยะๆ เพื่อเพิ่มมูลค่าและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมการท่องเที่ยว ในชุมชน หลายกิจกรรมสามารถสอดแทรกการสื่อความหมายธรรมชาติ ให้ความรู้ความเข้าใจรวมถึงการสร้างควมตระหนักแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตามจากประสบการณ์การท่องเที่ยวภาคเหนือ ช่วยให้มีการพิจารณามิติด้านการจัดการที่สามารถสร้างความเป็นธรรมทางสังคมภายใต้เงื่อนไขสำคัญของระบบนิเวศ ซึ่งพบว่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจะประสบความสำเร็จได้ มิใช่จะดำเนินการบนพื้นฐานของสำนักแห่งคุณค่าของการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อมเท่านั้น แต่ขึ้น อยู่กับหลักการสำคัญของการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เข้าร่วมขบวนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ทำการอนุรักษ์ธรรมชาติแวดล้อม และได้รับประโยชน์โดยตรงจากการกระทำของคนอีกด้วย (สินธุ์ สโรบล, 2545 : 39-40) ดังทัศนะของ ยศ สันตสมบัติ (2545 : 15) มองว่ารากฐานที่สำคัญยิ่งคือเรื่องของทัศนคติ และมุมมองที่มีต่อคำว่า “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” ที่ลึกซึ้งกว่าการท่องเที่ยวโดยทั่วๆ ไป เหตุเพราะมีความเกี่ยวพันกับองค์ภาพทุกส่วนของสังคม บริบทชุมชน โดยมีหัวใจสำคัญคือ “คน” ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและเชื่อมประสานให้การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นจริง

5.2.3 วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

จากสภาพปัจจุบันชุมชนไทลื้อบ้านดอนมูล ซึ่งมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ วิถีชีวิตดั้งเดิมไว้ ในขณะที่ชุมชนอื่นๆ เริ่มมีการสูญเสียหรือเกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งเหล่านี้ไปบ้างแล้ว ซึ่งเป็นการสร้างศักยภาพเกี่ยวกับคุณค่าทางการศึกษาให้กับคนในชุมชน ทำให้เกิดการเดินทางเข้ามาเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าทรัพยากรของชุมชนมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยว เป็นเสมือนปัจจัยส่งเสริมให้เกิดการท่องเที่ยว ที่ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ชุมชนมีอยู่ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวคิดการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, 2542 : 83-87) ที่ว่า ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องในการปรับปรุง และเปลี่ยนแปลงทรัพยากรท่องเที่ยว จากสภาพเดิมไปสู่สภาพใหม่ที่ดีขึ้น เหมาะสมกับความต้องการของนักท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปเยี่ยมชมเยือน ในขณะที่เดียวกันก็ต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวควบคู่กันไป โดยใช้ทรัพยากรท่องเที่ยวอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด แต่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด สอดคล้องกับแนวคิดของ โครงการศึกษาวิจัยการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมภาคเหนือ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย (2541 : 2/8) กล่าวว่าในกระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนนั้น จะต้องมีการจัดการทรัพยากรทั้งหมด ในลักษณะที่สามารถตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม และ

สุนทรียภาพ ในขณะที่เดียวกันก็สามารถรักษาความสมบูรณ์ทางวัฒนธรรม กระบวนการที่จำเป็นเชิงนิเวศวิทยา ความหลากหลายทางชีวภาพ และระบบสนับสนุนชีวิต หรือ Life Support System จากจุดเด่นด้านการท่องเที่ยวและศักยภาพภายในของชุมชน ที่มีสภาพแวดล้อมธรรมชาติและวิถีชีวิตชนบทเกษตร เป็นทุนทางสังคมที่เป็นลักษณะเด่นเป็นเอกลักษณ์ ของชุมชน จึงส่งผลให้ชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลเป็นหมู่บ้านที่ได้รับการคัดเลือกเป็นพื้นที่นำร่อง เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากมีความเป็นไปได้ในการที่จะพัฒนา และส่งเสริมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้ จากที่ผ่านมาชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลจัดเป็นสถานที่พักผ่อนที่นักท่องเที่ยวต่างชื่นชอบและมีความประทับใจการดำรงวิถีชีวิตชุมชน จึงเป็นสถานที่ศึกษาดูงานขององค์กรประชาชนระดับรากหญ้ากลุ่มต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

การดำเนินจัดการท่องเที่ยวในชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล เป็นการจัดการที่คนในชุมชนเองมีบทบาทหลักในการจัดการ ควบคุม ดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง โดยเป็นกิจกรรมที่ร่วมมือกับหน่วยงานท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนให้กิจกรรมเกิดความสำเร็จ โดยพลังของชุมชน ดังที่ Ghurmi (1997 : 181) ระบุว่าหากชุมชนมีส่วนร่วมมาก จะช่วยให้เกิดการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ อีกทั้งสามารถจัดสรรผลประโยชน์ได้อย่างเหมาะสม และเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น อย่างไรก็ตามในการให้ชุมชนมีส่วนร่วม สิ่งสำคัญที่จำเป็นคือ การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการดูแลรักษาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการเพิ่มทักษะในการจัดการและประสานงานกับภายนอกชุมชน ดังนั้นการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวโดยชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล จึงเป็นเสมือนเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และช่วยสืบสานวัฒนธรรม วิถีชีวิตที่มีความสอดคล้องสอดคล้องกับทรัพยากร โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดวางแผนการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติหน้าที่ส่งผลให้ชุมชนเกิดความยั่งยืนและมีความเข้มแข็งทั้งทางสังคมและเศรษฐกิจได้ ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเอง และยังคงเอกลักษณ์ชาวไทลื้อได้อย่างภาคภูมิใจ ส่งผลให้ชาวบ้านมีการรวมตัวกันในลักษณะพวกพ้องสูง เพราะต่างต้องร่วมมือกันรับผิดชอบงานตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย การยอมรับผูกพันเป็นเงื่อนไขที่ชาวบ้านมีส่วนร่วมในกิจกรรมการพัฒนาชุมชน รู้สึกรับเป้าหมาย กระบวนการ และผลลัพธ์ที่ได้จากกิจกรรมนั้น (อนุรักษ์ ปัญญาวิวัฒน์, 2541 : 4-5) เนื่องจากในสังคมปัจจุบันคนในชุมชนต้องพึ่งสังคมภายนอกมากขึ้น โดยเฉพาะการรับจ้างแรงงาน เพราะฉะนั้น โอกาสที่คนในชุมชนจะอยู่ร่วมกัน อย่างพร้อมเพียงจะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ยาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ต้องตั้งอยู่บนรากฐานอันมั่นคงแห่งความศรัทธาในตัวเองว่าเป็นทรัพยากรที่มีความหมายและสำคัญที่สุด บุคคลแต่ละคนถ้าหากมีโอกาสแล้วย่อมมีความสามารถที่

จะเรียนรู้ เปลี่ยนแปลงทัศนคติ พฤติกรรม และพัฒนาขีดความสามารถให้มีความรับผิดชอบต่อสังคมสูงขึ้นไป (สำนักมาตรฐานการศึกษา, 2545 : 112-113)

ชุมชนไทลื้อบ้านดอนมูลมีการแปลงแหล่งธรรมชาติและแหล่งวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตชุมชน เป็นทุนทำโปรแกรมการท่องเที่ยวที่มองจากตัวชุมชนเป็นหลัก โดยรายได้มีใช้เป้าหมายหลัก หากแต่การคงไว้ซึ่งตัวตนของความเป็นชุมชนชาวไทลื้อ โดยการกำหนดอนาคตของตนบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ย้อนกลับมามองศักยภาพของตน และพัฒนาจากรากฐานที่มีไม่ว่าจะเป็นภูมิปัญญา ระบบคุณค่าของครอบครัวหรือชุมชน วัฒนธรรมที่สร้างความภาคภูมิใจในตนเอง ตลอดจนทรัพยากรธรรมชาติที่ให้พึ่งพิงได้ตลอดเวลา ซึ่งเมื่อชาวบ้านกำหนดตัวเองได้แล้ว การท่องเที่ยวหรือการพัฒนาใดๆ ก็ตาม ที่จะทำกันต่อไปก็จะเข้ามาเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ ธฤยวรรณ นนทพุท (2545) สรุปว่าการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จากการพัฒนาจากฐานทุนเดิมของชุมชน และการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการสร้างชุมชนเข้มแข็ง และเกิดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยชุมชนมีส่วนร่วมช่วยในการฟื้นฟู อนุรักษ์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน

ชุมชนไทลื้อบ้านดอนมูลได้มีส่วนร่วมโดยผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจัดการทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อพัฒนาศักยภาพและความเข้มแข็งของชุมชนต่อไป ทั้งนี้เริ่มมาจากการมองเห็นศักยภาพทางการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งมีการหาข้อมูลเกี่ยวกับศักยภาพทางการท่องเที่ยวของชุมชน โดยเฉพาะในเรื่องวิถีชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเรื่องเปราะบางต่อผลกระทบในทุกๆ ด้าน แล้วจึงมีการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ทั้งนักวิชาการที่มีความรู้ในกระบวนการจัดการท่องเที่ยว หน่วยงานในพื้นที่ที่เกี่ยวข้อง และคนในชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ ในการพิจารณาผลกระทบจากการจัดการท่องเที่ยว พิจารณากำหนดกฎระเบียบปฏิบัติ และผู้รับผิดชอบงานต่างๆ ของกลุ่มองค์กรท่องเที่ยว แสดงให้เห็นถึงศักยภาพด้านหนึ่งของชุมชน ดังที่ อุทัย ดุลยเกษม และอรศรี งามวิทยาพงษ์ (2540 : 44) กล่าวว่าชุมชนสามารถควบคุมและจัดการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยตนเองเป็นส่วนใหญ่ โดยอาศัยอำนาจ ความรู้ และกลไกภายในชุมชน กำหนดแนวทางการแก้ปัญหา โดยอาศัยความร่วมมือภายในชุมชนเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ซึ่งในการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนนี้ ผลที่เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมคือ ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน กล่าวคือเมื่อมีรายได้ชุมชนก็จะมีเงินรายได้ และได้ประโยชน์ในส่วนที่แบ่งไปใช้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน เพื่อมีการบริหารกลุ่มหรือเงินที่ได้ผลประโยชน์ก็จะเกิดแก่สมาชิกในชุมชน

ทุกคนและชุมชนส่วนรวม นอกจากนี้ยังเป็นการรื้อฟื้นเรื่องราวประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานของชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน เพื่อให้คนรุ่นใหม่ได้รับรู้และเรียนรู้ถึงความอุดมสมบูรณ์ของท้องถิ่นในเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อการดำรงชีวิต ความกล้าลึกของภูมิปัญญา และวัฒนธรรมของคนรุ่นก่อนที่เป็นความภูมิใจของชุมชนให้เกิดความตระหนักในคุณค่าและมีความหวงแหนชุมชน

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้เป็นความพยายามทำความเข้าใจกับองค์ความรู้ของการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของคน ที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับระบบนิเวศที่เน้นการจัดการระบบการเรียนรู้ของชุมชนต่อทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งที่ชุมชนได้สร้างขึ้นภายใต้บริบทของวัฒนธรรมไทลื้อที่สืบทอดต่อกันมากกว่า 200 ปี ของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล

ทั้งนี้ ชุมชนได้ใช้ศักยภาพการจัดการมาประยุกต์ใช้ในระบบสังคมและระบบนิเวศเพื่อการประกอบอาชีพให้เกิดการเรียนรู้คุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมสืบทอดกันให้เกิดความยั่งยืนต่อไป โดยชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูลยังมีทุนทางสังคมในด้านต่างๆ แฝงเร้นอยู่ในชุมชน แต่ยังไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์อย่างแท้จริงเท่าที่ควร ซึ่งหากได้รับการพัฒนาแล้วจะเป็นการสร้างศักยภาพของชุมชนให้ปรากฏเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะที่ได้จากการศึกษา

เพื่อให้การดำเนินการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองวัตถุประสงค์ของการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนอย่างแท้จริง ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถได้มาซึ่งข้อเสนอแนะแนวทาง ดังนี้

1. ควรมีการถ่ายทอดบทเรียน ทบทวนความรู้และประสบการณ์จากกระบวนการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน และการพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนการสนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะการประยุกต์เข้ากับวิถีภูมิปัญญาดั้งเดิมของชุมชน เพื่อขับเคลื่อนพลังและความสามารถของคนในชุมชนมากขึ้น
2. การจัดตั้งศูนย์ประสานงาน หรือศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวของชุมชน มีข้อมูลอธิบายเรื่องราว มีเอกสารแนะนำสื่อความหมายในการประชาสัมพันธ์และสื่อสารเรื่องราวของทรัพยากรการท่องเที่ยว
3. การพัฒนาการเรียนรู้แก่สมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เนื่องจากคนในชุมชนอาจจะยังไม่คุ้นเคยการท่องเที่ยวใน

ลักษณะนี้กันมานานัก ดังนั้นจึงควรร่วมมือกันส่งเสริมและเพิ่มทักษะกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ เพื่อเป็นการช่วยให้คนในชุมชนได้รู้จักและเข้าใจการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างแท้จริง

4. การพัฒนาบุคลากรด้านการท่องเที่ยวและสร้างมัคคุเทศก์ในชุมชนให้มากขึ้น เพื่อให้ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้อาวุโส สามารถสื่อสารกับนักท่องเที่ยวได้ เพื่อเตรียมความพร้อมจะให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวและคณะที่เข้ามาศึกษาดูงานในชุมชน เช่น ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ตำนาน เรื่องเล่า ภูมิปัญญาพื้นบ้าน วิถีชีวิต ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ การจัดการทรัพยากรในชุมชน เป็นต้น โดยสามารถนำเที่ยวในหมู่บ้านได้

5. การขยายเครือข่ายการท่องเที่ยวสู่หมู่บ้านอื่นนับว่าเป็นสิ่งสำคัญ จำเป็นต้องประสานความร่วมมือกันทั้งคนในชุมชน คนนอกชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อประสานงานกันในรูปแบบเครือข่าย เป็นการเปิดชุมชนสู่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมภายนอกให้มีความรู้ และเกิดความสัมพันธ์ที่ดี อีกทั้งเป็นการร่วมมือกันพัฒนาไปพร้อมๆ กัน ทำให้ชุมชนสามารถสร้างมาตรฐานในการจัดการท่องเที่ยวร่วมกัน และเกื้อหนุนกันในการจัดการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต เพื่อเป็นเครือข่ายความร่วมมือกับสังคมวงกว้างที่ต่อยอดจากชุมชนท้องถิ่น

5.3. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษากครั้งต่อไป

การศึกษากครั้งนี้ เป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นเรื่องศักยภาพของชุมชนไทลื้อบ้านคอนมูล ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นหลัก ดังนั้นควรจะได้มีการดำเนินงานต่อเนื่อง เพราะการศึกษากครั้งนี้เสมือนจุดเริ่มต้นให้ชุมชนมองเห็นศักยภาพของตนเอง สำหรับประเด็นที่ควรจะมีการศึกษาและพัฒนาเพิ่มเติม ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. การศึกษากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการปรับตัวให้สอดคล้องกับรากฐานทางนิเวศวัฒนธรรมของชุมชน และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม
2. การศึกษารูปแบบการสร้างเชื่อมโยงกันระหว่างการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่ และการสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างชุมชน
3. การศึกษากระบวนการเรียนรู้และบทบาทการมีส่วนร่วมของกลุ่มเยาวชน ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศชุมชน
4. การศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการต่อเนื่องระยะยาว เพื่อหารูปแบบและแนวทางการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมมากยิ่งขึ้น และเพื่อเป็นมาตรฐานการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน
5. ควรสนับสนุนให้เกิดการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวของชุมชน เพื่อนำมาเป็นบทเรียนในการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวในอนาคต